

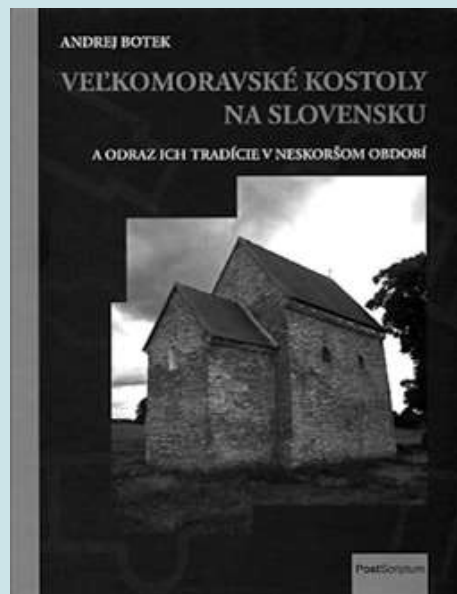
NA POČIATKU BOLO SLOVO... A ARCHITEKTÚRA

Magdaléna Kvasnicová

V roku 2014 sa dostala na pulty slovenských kníhkupectiev kniha *Velkomoravské kostoly na Slovensku a odraz ich tradície v neskoršom období*. Prvá prehľadná historická monografia zameraná na architektúru Veľkej Moravy, obdobia, v ktorom naši predkovia prvýkrát vystúpili z anonymity dejín a stali sa jej aktívnymi spolutvorcami, vyšla z pera pedagóga Fakulty architektúry STU v Bratislave Andreja Boteka. Vďaka dlhoročnému pôsobeniu v oblasti architektonicko-historického a reštaurátorského výskumu mohol autor zužitkovať svoje poznatky z výskumov pamiatok stredovekej sakrálnej architektúry Slovenska (kostoly v Šamoríne, Lehniciach, Rusovciach, Moste na Ostrove, Podunajských Biskupiciach, Porube...) a najmä výskumu Kostola sv. Margity Antiochijskej v chotári obce Kopčany. Kostol v Kopčanoch sa v posledných rokoch dostal do povedomia odbornej a laickej verejnosti ako najstaršia stojaca stavba v strednej Európe pochádzajúca z obdobia Veľkej Moravy. Množiac sa hmotné doklady architektúry skúmanej in situ otvárajú perspektívu ďalšieho poznania najstarších prejavov architektúry na území Slovenska. Hmotné pramene nám poskytujú archeologické lokality v podobe nálezov základov a častí nadzákladového muriva v slovanských sídliskových aglomeráciách na území juhovýchodnej Moravy. Po vyše polstoročí výskumov je jednoznačne identifikovaných dvadsať architektúr, ak pri rátame tie, o ktorých sa (zatiaľ) nejednoznačne predpokladá ich velkomoravský pôvod, ich počet prekročí tridsiatku. O existencii týchto kostolov sa do polovice 20. storočia nevedelo nič. Archeologické výskumy, architektonické a umelecko-historické analýzy priniesli množstvo poznatkov poukazujúcich na prekvapivú bohatosť priestorových a typologických foriem architektúry na velkomoravskom území a v okruhu jej vplyvu. Od vydania poslednej veľkej syntetickej monografie *Velká Morava, doba a umenie* z pera akademika Jána Dekana, ktorá vyšla v reprezentatívnej podobe v roku 1976 a v štvorjazyčných mutáciách v roku 1980 vo vydavateľstve Tatran, dozrel čas na novú syntézu – tentoraz cez prizmu architektúry. Podujal sa na ňu Andrej Botek, ktorý sa rozhodol integrovať do historickej monografie výsledky výskumov a poznatky, ktoré boli za štyridsať rokov rozosiate v desiatkach vedeckých časopisov a parciálnych štúdiách.

V 1. kapitole *Velká Morava – počiatky našej architektúry* rozoberá Botek historické súvislosti, spoločensko-kultúrne a cirkevno-historické kontexty vzniku velkomoravskej architektúry. V 2. kapitole *Charakteristika a typológia velkomoravskej architektúry* si všima materiálové charakteristiky, typológiu, špecifické funkcie, modulový systém velkomoravskej architektúry a zdroje, ktoré ju formovali. V ťažiskovej 3. kapitole *Velkomoravské kostoly na území Slovenska* sa autor venuje jednotlivým lokalitám: Bazilike na Bratislavskom hrade a trikonche na Devínskom hrade, kostolu v Nitre na Martinskom vrchu, Kostolu sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch, Rotunde sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici a Kostolu sv. Juraja v Kostoľanoch pod Trábečom. V kapitole sú zaradené aj lokality s nejednoznačnou interpretáciou: základy kostola v lokalite Chocheľ a rotunda na hrade Trenčín. Záverečná 4. kapitola *Povelkomoravské obdobie – doznievajúca kontinuita a nové prúdy* sa zaoberá ďalším vývojom sakrálnej architektúry na území Slovenska a možnostiach pretrvávania velkomoravskej tradície v ranorománskom staviteľstve v 10. až 12. storočí.

Publikácia poskytuje zasvätený pohľad do počiatkovej kapitoly našich dejín cez prizmu architektúry. Zachováva si parametre vedeckosti, ale zároveň je napísaná štýlom, zrozumiteľným laickej verejnosti. Andrej Botek v práci preukázal autorskú erudíciu a rozhľad v relevantnej českej a slovenskej literatúre. Škoda, že menej reflektuje nemecké a maďarské jazykové zdroje. Dispozície autora ako architekta, historika a teológa v jednej osobe sa pozitívne prejavili nielen v záujme o otázky architektonické, ale aj kultúrno-historické a nábožensko-liturgické. Silnou stránkou je množstvo grafických príloh: mapky, pôdorysy kostolov, porovnávacie tabuľky, rekonštrukcie sídliskových areálov, objektov, prezentovaných s orientovaním a v mierke. Vďaka sústredeniu informácií a precízne spracovaným autorským obrazovým prílohám predstavuje monografia Andreja Boteka dôležité východisko pre nové komparatívne štúdiá a ďalšiu interpretáciu. Radosť z publikácie zatienujú dve premárnené príležitosti, ktoré sťažujú cestu k domácejmu a zahraničnému čitateľovi: absencia cudzojazyčného resumé a nenápadná obálka, ktorá na pulte v kníhkupectve nezaujme. Škoda.

Andrej Botek: *Velkomoravské kostoly na Slovensku a odraz ich tradície v neskoršom období*. Bratislava, PostScriptum 2014. 200 s., 1. vydanie, ISBN 978-80-89567-37-9.

Prológ Evanjelia sv. Jána sa začína veršom: „Na počiatku bolo Slovo“... a architektúra, môžeme pridať. Počiatky architektúry sa zdiali s etablovaním kresťanstva na našom území. Všetkým, čo o architektúre tohto obdobia chcú vedieť viac, môžem odporučiť, aby siahli po knihe Andreja Boteka a vyhradili jej dôležité miesto vo svojej knižnici.